

Zbúrať alebo zachovať PKO? Zrejme by takáto otázka za normálnych okolností zišla na um len málokomu. PKO patrilo Mestu, „prevádzka“ zariadenia fungovala, niečo (a vlastne ani nie tak málo) sa investovalo do rekonštrukcie objektu. Určite to nebol ideálny stav - najmä okolie už pomaly chátralo (stav sa v tomto nezmenil), a zrejme aj budova by si ešte vyžiadala svoje. Ak by ostalo pri starom, objekt by sa zrejme postupne dôkladnejšie obnovil, možno by sa podľa potreby dostavali ďalšie priestory, alebo by jednoducho prežíval tak ako bol. Veď pri kultúre je dôležitejší obsah a nie forma...

Lenže dnes je všetko inak. Otázka zbúrania alebo zachovania areálu je (už dosť dlho) nanajvýš aktuálna. Vynára sa tu preto naliehavá potreba vyjasnenia a pomenovania hodnôt súčasného stavu areálu, územia.

Hodnota miesta.

Najzávažnejšou hodnotou miesta je zrejme fakt, že z hľadiska širšieho kontextu je nábrežie v okolí PKO (rovnako ako celé nábrežie až po historické centrum) bezprostrednou súčasťou mimoriadne atraktívnej, jedinečnej krajinnej konfigurácie - stretu Dunaja a karpatských svahov.

Z nutnosti rešpektovania tohto faktu vyplývajú niektoré dôležité zásady pre stanovenie limitov zástavby - vlastne nielen v oblasti PKO, ale v celom nábrežnom priestore, najmä medzi Novým mostom a Mostom Lafranconi.

Na druhej strane sa práve vybudovaním umelého násypu v časti pôvodného koryta Dunaja (na ktorom PKO stojí) sčasti potlačil dramatickejší výraz pôvodného reliéfu, keď svah kopca v niektorých miestach prudko stúpá priamo z riečnej hladiny.

Ďalším faktom je, že celá táto časť nábrežia (vrátane areálu PKO) je vlastne hranicou mesta v dotyku s prírodou. Areál z čelnej strany ohraničuje Dunaj - a na druhej strane rieky pokračuje (viacmenej) nenarušené prírodné prostredie. V istom zmysle je to teda areál na okraji mesta, na hranici medzi voľnou prírodou a urbanizovanou štruktúrou.

Z vysunutosti polohy areálu (voči centrálnym priestorom mesta na východe) vyplývala aj úvaha architekta Kamila Grossa, (autora urbanistickej koncepcie areálu) z roku 1940, o plánovanom veľtržnom areáli (dnes PKO) ako o *budovaní dôstojnej vstupnej brány do hlavného mesta*. Aj keď Dunaj nie je masovou komunikačnou tepnou, predsa má táto časť nábrevia do istej miery aj funkciu miesta prvého kontaktu. Túto funkciu je možné do budúcnosti aj posilňovať – záleží na celkovej koncepcii rozvoja mesta. Na druhej strane ide o lokalitu v bezprostrednom dotyku s centrom mesta – za pár minút dostupnú aj pešo.

Táto poloha by mohla areál predurčiť na dôležitú súčasť oddychovej línie mesta, ktorá by spájala historické centrum s rekreačno-oddychovými zónami v okolitej prírode (Devín, Horná mlynská dolina, ale aj pravobrevné prírodné oblasti v okolí Dunaja). V súčasnosti sa pevnejšie kontúry tejto línie smerujúcej z historického centra po nábreví neurčito rozplývajú kdesi v miestach pod mostom Lafranconi (odvážnejší sa ešte dostanú poľnými cestičkami do oblasti karloveského ramena či do botanickej záhrady).

Hodnota tradičnej funkcie miesta.

PKO má pomerne stiesnené územie. Čo sa týka prevádzky masovejších podujatí, nepôsobí až tak výhodne (parkovanie aj na „tráve“ a podobne). Túto priestorovú nevýhodu ale vyvažuje spomínaná mimoriadna krajinnno-prírodná atraktivita a celková poloha lokality v rámci mesta. Zachovanie výraznej spoločenskej funkcie je pre toto miesto dôležité s tým, že priestor má výrazné limity a nie je ho možné preťažovať. Menej bude v tomto prípade viac. Bolo by smutné dovoliť tam pokračovanie bezduchého biznis centra, ktoré s normálnym životom mesta vlastne nemá nič spoločné.

Zrejme vplyv rozličných okolností spôsobil, že veľtržný areál bol situovaný práve na takom stiesnenom pozemku pôvodne bez akéhokoľvek napojenia (okrem električky) na centrálnu a priemyselnú oblasť mesta. K. Gross to síce celkom nepriznáva (skôr naopak), ale v skutočnosti to pre pôvodnú funkciu (veľtržný areál) zrejme nebola najideálnejšia poloha. Pravdepodobne oveľa zmyslupľnejšie sa tu javí práve neskoršia funkcia kultúrno-oddychová.

Urbanisticko - historická, architektonická hodnota areálu.

Areál je prvým (najstarším) „kamenným“ veľtržným areálom na Slovensku – aj keď tomuto účelu nakoniec neslúžil, bol s týmto úmyslom projektovaný aj zrealizovaný. V tomto zmysle reprezentuje pomerne špecifickú architektúru neskorého funkcionalizmu 40-tych rokov na Slovensku. Areál je – ako urbanistický celok – (základné hmotovo-objemové členenie, exteriéry) z veľkej časti zachovaný v pôvodnej podobe, resp. v stave, ktorý (teoreticky) pripúšťa pôvodnú podobu objektov pomerne jednoducho navrátiť. Areál je rozvrhnutý prehľadne s jasne čitateľnou organizáciou územia. Ústredný priestor areálu (oblasť promenády) je orientovaný k Dunaju a svojou veľkorysťou umožňuje široké výhľady na rieku a nábrevné oblasti.

Už len tieto skutočnosti by zrejme oprávňovali uvažovať o nejakej forme pamiatkovej ochrany - minimálne ako urbanistického celku (t.j. v zmysle ochrany základného hmotovo-objemového

členenia a exteriéru). V skutočnosti však má pamiatkovo-historický význam objektu oveľa bohatšie pozadie. Samotné architektonické hodnoty areálu výraznejšie reprezentujú práve až jeho pozdejšie úpravy v súvislosti so zmenou pôvodnej funkcie na park kultúry a oddychu v 50-tych rokoch 20.stor. Tieto sa týkajú najmä interérov a v menšej miere aj exteriérov východného objektu (samotné PKO). Podrobnú pamiatkovo-historickú analýzu objektov PKO spracovala Ing.arch.Kapišinská v roku 2010 (Pamiatkový úrad SR). V celkovom zhrnutí významu PKO sa v tomto rozbere okrem iného uvádza:

„Z historického hľadiska je ... súbor pavilónov zaujímavý aj ako architektúra stretu dvoch totalitných ideológií s jasne čitateľným odrazom politických vplyvov premietnutých do architektonických a umeleckých vyjadrovacích prostriedkov.

Ako ojedinelý možno hodnotiť nielen primárny (veľtržný areál), ale aj sekundárny (PKO) účel areálu. Zmena funkcie v 50-tych rokoch bola rovnako v celoslovenskom kontexte jedinečná. Pavilóny boli v tejto dobe adaptované podľa vzoru sovietskych parkov kultúry a oddychu. Takto zameraný areál nemá na Slovensku konkurenciu.

Práve dlhé obdobie hľadania umiestnenia a formy budúceho veľtržného areálu, dvoj etapovosť jeho výstavby a zmena účelu spôsobili, že objekty stoja na hranici medzi modernou pragmatickou architektúrou neskorého funkcionalizmu, klasicizujúceho architektonického smerovania typického pre 40-te roky 20. storočia, socialistického obsahu a národného podfarbenia vnútorných priestorov a hlavného priečelia, ale aj expresívne tvarovaných interiérových detailov. Objekty navyše zosobňujú do istej miery aj priemyselnú estetiku, ktorá vyplynula z ich pôvodného určenia. Zmes týchto rôznorodých vplyvov robí z architektúry pavilónov mnohvrstvovú štruktúru.

Konkrétne architektonické hodnoty areálu sa prejavujú v priestorovom a konštrukčnom riešení bývalých pavilónov (veľkopriestorové haly s otvoreným priehľadom do strešnej konštrukcie), v progresívnom riešení difúzneho osvetlenia spoločenskej sály a foyeru, vo využití kvalitných povrchových materiálov v nákladnom prevedení v podobe kamenných dlažieb, obkladov, dreva a skla, účasti výtvarných doplnkov a zaujímavých architektonických detailov ako sú netypicky tvarované stĺpy so skrytým osvetlením, svietidlá, zábradlia, mozaiky, vitráže, maľba...

Napriek tomu, je však (areál PKO) mnohokrát nespravodlivo negatívne posudzovaný iba na základe ideológie, ktorá stála v pozadí adaptácie pavilónov podľa sovietskeho vzoru v 50-tych rokoch 20. storočia. Pritom je architektúra socialistického realizmu dnes už všeobecne uznávanou a neodškriepiteľnou súčasťou dejín architektúry, zvláštnym dokumentom dobových názorov a umeleckých postojov.“

Zachovať celý areál, alebo aspoň jeho časť.

Myslím si, že z rôznych analýz je dostatočne preukázané, že areál PKO má pamiatkové hodnoty, ktoré sú pre Bratislavu, ale aj z celoslovenského hľadiska jedinečné. Kompletná asanácia areálu a jeho nahradenie novostavbou by bola pre mesto veľkou kultúrnou stratou. Problematickejšia, najmä vzhľadom na celkové okolnosti, sa javí otázka či zachovať areál ako celok, alebo len jeho časť (najmä východný objekt areálu t.j. samotné PKO).

Z čisto odborného pamiatkovo-historického hľadiska (podľa mňa) existujú dostatočné dôvody na záchranu historického areálu ako celku (t.j. dnešné PKO, športová hala aj časti ktoré patria VÚVH). Pokiaľ by sa areál chránil ako celok, objekty sa zrekonštruovali, zrevitalizoval by sa okolitý priestor vrátane sadovníckych úprav, prípadne by sa v primeranej miere, v duchu historickej koncepcie (princíp symetrie, funkcionalistický charakter) aj dostavali priestory v zmysle súčasných prevádzkových nárokov, areál by (vo svojej historickej podobe) mohol dôstojne plniť funkciu jedného z reprezentačných priestorov mesta.

V prípade, že zachovanie celku nebude možné myslím, že je veľmi dôležité z pôvodného areálu zachovať aspoň východný objekt (t.j. PKO - a najmä jeho centrálnu časť a západnú halu a ich prepojenie, vrátane kompletného interiéru).

V prípade zásadnejšej zmeny areálu bude dôležité, aby nová realizácia rešpektovala základné princípy miesta a tiež nejakým spôsobom reflektovala pôvodnú situáciu.

Vzhľadom na spomínané kvality prostredia, urbanisticko-historické súvislosti ale aj spoločenskú hodnotu miesta by mohol celý koncept prípadnej zásadnejšej revitalizácie do istej miery reflektovať aj celkovú víziu (smerovanie) Bratislavy a prostredníctvom architektúry ako aj celkovým urbanistickým riešením lokality prezentovať jej hodnotový systém. Rozhodne nemôže byť táto lokalita miestom pre realizáciu tuctovej komerčnej výstavby. Zdá sa, či už v dobrom alebo v zlom - budúce riešenie PKO sa stane vizitkou samotného mesta.

Zachovať vzájomný kontakt rieky a Karpát.

Areál sa nachádza na úzkom pozemku – vlastne na umelom násype - ktorý bol ešte nedávno „územím“ rieky. Priestor preto vyžaduje veľmi citlivé riešenie a nesmie byť preťažený.

Mali by sa zachovať dôležité pohľady a priehľady na krajinu. Je podstatné aby aj z nábřežia (od rieky) bolo „cítiť“, že terén sa po nie veľmi širokej plošine na nábřeží pomerne prudko dvíha - že v tomto priestore ide vlastne o dotyk rieky a kopca.

Možnosť vnímania reálnej krajiny a jej kontextov, aj v rámci mestskej zástavby, je dôležitý pre budovanie pozitívneho vzťahu medzi človekom a miestom (mestom). Zo zástavby by sa nemala stať kulisa nezávislá od konkrétneho miesta.

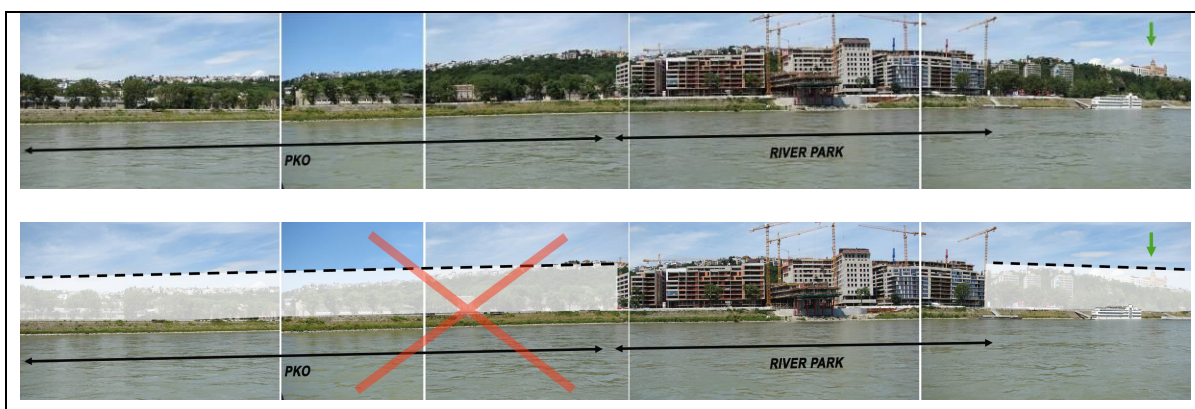
Rovnako dôležité je zachovanie možnosti pohľadov zo svahu smerom na Dunaj. Blízko PKO sa zhodou okolností nachádza niekoľko významných historických cintorínov (18., 19. stor.). Ide o štruktúry s veľmi osobitou atmosférou ktorú spoluvytvára historická architektúra, staré náhrobníky a zeleň. Hoci sú dnes cintoríny súčasťou zástavby, možnosť výhľadu na širokú „nedotknutú“ dunajskú krajinu zostal naďalej neodmysliteľným privilegiom jeho návštevníkov.

Pohľad z cintorína na podunajskú krajinu (júl 2008).
Žltou prerušovanou čiarou je zvýraznený hrebeň haly PKO.

Hoci riverpark aj túto výsadu už čiastočne zrušil, predsa nie je v tomto smere všetko stratené a v prípade novej výstavby v oblasti PKO by sa na to malo prihliadať. Len tak mimochodom, možno nie je nezaujímavé uvážiť aj to, že prípadná výstavba v oblasti PKO ovplyvní aj kvalitu výhľadu z terás vládneho hotela Bôrik na vrchole kopca.

Aby sa zachovala možnosť vzájomného vnímania rieky a karpatského svahu je dôležité stanoviť rozumný výškový limit nových objektov. Tiež je potrebné nové objekty navrhovať tak, aby sa nevytvoril dojem hradby. Tento by určite vytvorila vysoká líniová stavba na nábřeží. Príroda a zástavba na svahu by mali zostať z nábřežia vnímateľné – rovnako ako Dunaj z karpatského svahu.

Budúce riešenie areálu by malo tiež zachovať veľkorysý priestor pre peších na nábreží (nie len „chodník“ ako je to v prípade riverparku).

Zachovať historické stopy.

Východný objekt historického areálu (PKO) bude potrebné, v prípade zásadnejšej prestavby areálu, nejakým spôsobom začleniť do novej situácie. Bolo by tiež vhodné, ak by pôvodná hmota objektu bola určitým spôsobom naďalej vnímateľná aj z exteriéru. Zároveň by bolo potrebné dôsledne zrekonštruovať historické interiéry objektu do najreprezentatívnejšej podoby, akú v priebehu obmien a rekonštrukcií od 50-tych rokov mal.

Nový areál, vo svojej celkovej koncepcii, by bolo zrejme vhodné riešiť symetricky – v zmysle odkazu na pôvodný kompozičný princíp veľtržného areálu (a to aj v prípade ak západný objekt historického areálu, t.j. športová hala+VÚVH, nebude zachovaný).

Prijateľné miesto pre život.

Keďže v prípade areálu PKO by išlo o výstavbu, ktorú snád' bude môcť mesto ovplyvniť vo väčšej miere a zároveň je zrejme, že výsledné riešenie bude viac alebo menej reprezentovať aj samotné mesto a tiež vzhľadom na vyššie spomenuté kvality samotnej lokality, bolo by potrebné podmieniť novú výstavbu aj použitím najmodernejších, ekologicky prijateľných a energeticky efektívnych technológií. Môžu sa realizovať napr. zelené strechy objektov areálu navrhnuté ako verejne prístupné záhrady a iné atraktívne riešenia. Tiež by bolo vhodné požadovať zvýšenú pozornosť parkovým úpravám okolia stavieb, obmedziť celoplošné budovanie suterénov (na ktorých sa v skutočnosti nedajú realizovať plnohodnotné sadovnícke úpravy, tak ako na reálnom teréne) a podobne.

Stručne povedané - vyžadovať riešenia, ktoré by mali charakterizovať mestskú architektúru budúcnosti. Teda také, ktoré by mali vytvárať z mesta prijateľné miesto pre život.